

Hugburðurin er ímóti spjaðing

Røðan, sum Edmund Joensen helt á fólkafundi á Kirkju, leygardagin 17. juli 1999

Gott fundarfólk!

Søgn er, at Fugloyggjin eina ferð var ein sokallað »flotoyggj«, sum rak við streyminum og lá huld í mjørka. Men hóast stóra mótsøðu frá forniskum verum, so eydnaðist at festa oynda, so at hon ikki fylgdi við rákinum, og mjørkin lætti.

I dag eru nógv oyggjar í Føroyum, sum merkja eitt annað rák, sum ikki altíð er so hugaligt. Eg hugsi her um, at fólkatalið minkar í stórum. Men kanska tað aftur hesa ferð fer at eydnast at halda støðfesti, og at ganga ímóti tí skeiva rákinum. Og hvør veit — kanska mjørkin lætti, og sólin aftur fer at skína á hesum oyggjum.

Hóast fólk hava búið í Føroyum í meir enn 1.000 ár, so hevur sera lítið samskipti verið millum ta einstøku bygda og umheimin, fyrr enn hesa seinastu öldina. Óll árin frammanundan, varð gingið og róð, og telefonsamband var einki.

Vit útlutlu lítið av vørum til onnur lond, og vit innflutlu lítið. Fólkid livdi frá hondini í múnnin, og ikki kann sigast, at Føroyar vóru partur av tí nú so vælkenda »heimssamfelagnum«.

Nýggjar tíðir

Men tíðin stendur ikki í stað, og broytingarnar henda skjótari og skjótari.

Vit hava fingið vegir, berghol, havnir, flogsamband, telefon, internet o.s.fr. Vit eru bundin av at útflyta føroyskt framlæddar vørur, og at innflyta vørur.

Nútiðarsamfelagið hevur tryggjað okkum ein hægri livifót, og hevur opnað nýggjar møguleikar hjá føroyingum. Men tað slepst ikki undan, at tann nýggja tíðin eisini setir nokur óheppin spor.

Allastaðni í heiminum síggja vit, at nútiðarsamfelagið broytir landafrøðiliga samansetingina. Fólkid flytir úr útjaðaranum til býirnar.

Tað er løgi at hugsa sær,

at bygdirnar Hvalba og Sandur, vóru størstu bygdir í Føroyum í farnu öld. Men orsökini til hetta er to einføld.

Føroyar vóru bóndasamfelag, og tí var íbúgvartalið í byggunum tengd at jørðini. Lá nógv jørð til bygdirna, var nógv arbeiði, og harvið góðar liviumstøður. Eisini hevði tað stóran týdning. At bygdirnar lógu soleiðis fyrri, at stuttur vegur varð út til fiskimiðini.

Seinni kom slupptíðin, og tá vóru tað bygdirnar, har handilsmenn og reidarar hildu til, ið vuku seg stórar, meðan bóndabygdirnar minkaðu.

Síðani hava eisini aðrar broytingar verið í samfelagnum, sum aftur hava broytt landafrøðiliga samansetingina.

Hetta visir okkum, at fólk skulu seta búgv, hyggja tey fyrst og fremst eftir liviumstøðum.

Fólk á okkara døgum vilja hava eina fasta inn-tøku, rimiliga samferðsluviðurskipti, skúla til børnini, frítíðarítriv, og ikki má verða ov langur vegur til handils. Eru hesi viðurskiptir ikki í lagi, so flyta tey heldur í annað pláss at búgva.

Fólkid miðsavnast

Tá vit tosa um Havnina sum høvudsstað, kunnu vit siga, at í altjóða høpi er talan um ein lítlan høvudsstað, men eftir okkara viðurskiptum er talan um ein stórby, har umleið 1/3 av føroya fólk byr.

Tað er eisini har, ið politiska-, umsitingarliga- og dómandi valdið halda til. Flestu stovnar, hægri skúlar og fjølmiðlar húsast í Havn, og soleiðis kundi eg hildið fram við at nevnt dómir.

Tað verður ofta sagt, at vit her hava við eitt serføroyskt fyrirbyrgið at gera, og at tað er tann danski blokkstuðulin — sum ein avleiðing av ríkisfelagsskapurin er ein orsök til, at Føroyar eru vælfærdarsamfelag, og blokkstuðulin er helvtin av okkara búskapi. Men um vit hyggja eftir Íslandi, so

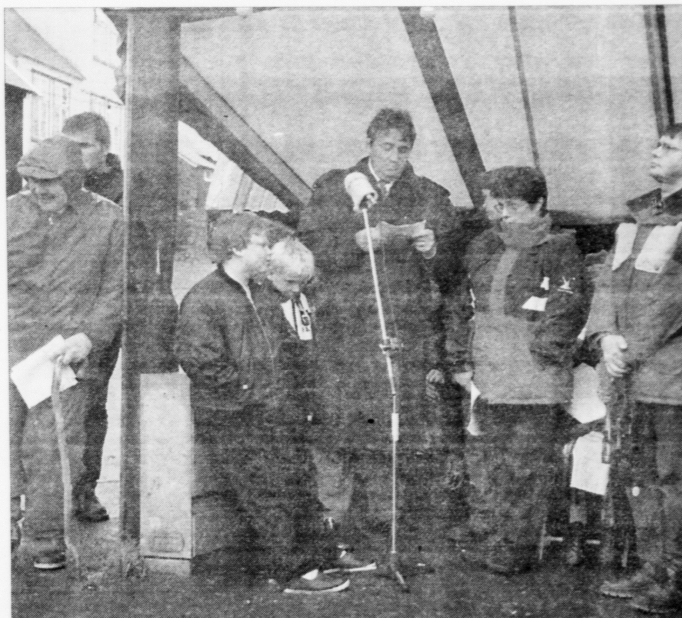
síggja vit sama mynstur har-tó bara í nógv størri mun, enn hjá okkum. Ísland fær ongan beinleiðis blokkstuðul, og á Reykjavíks-leiðini býr meira enn helvtin av íslenska fólkinum. Tá vit í Føroyum tosa um miðstaðarókið og útjaðaran, er tað ymiskt, hvat fólk skilja við hesi baði hugtøkini. Tá ein maður í Mykinesi tosar um miðstaðarókið, kann hann bæði meina við Havnina og Vágoyanna. Men tá ein vágamaður tosar um miðstaðarókið, meinar hann bara við Havnina. Í altjóða høpi, eru allar Føroyar eitt útjaðaróki, og vit eiga sjálvsagt at stremba eftir, at fórka okkum nærri umheiminum, og ikki longur burtur frá honum.

Smáplássini standa aftast

Tá føroyskir politikarar tosa um at leggja stovnar út um landið, verða tað av góðum grundum tey stóru plássini uttanfyri Havnina, sum standa ovast á listanum. Smáplássini standa aftast í bíðirøðini, og tað skal nógv til, áðrenn tey koma uppí part.

Vegurin úr høvudsstaðnum og til smáplássini, liggur gjøgnum tær stóru bygdirnar, og ofta visir tað seg, sum at vegurin úr Havnini, er munandi longuri, enn vegurin til Havnar. Men just nú er ein spennandi broyting við at henda á hesum øki. Á tí ný-tøknliga økinum, eru vegirnir ikki so krøktir, og tað hevur ikki longur so nógv at siga, hvar á jørðini tú ert staddur, tá tú gert eitt ávíst arbeiði á tí tøkniliga økinum.

Ein blaðmaður, sum fyrst ger samrøður gjøgnum telefon og síðani skrivur greinina inn á teldu, kann eins væl vera í útjaðarøkinum, sum í høvudsstaðarøkinum. Munurin er bara tann, at um hann er í høvudsstaðarøkinum, so kann hann fara í biograf, í svimjihøllina, ella til ein fítbóltsdyst aftaná arbeiði. Tað kann hann ikki á eina útoyggj, og just tí er

Edmund Joensen, formaður Sambandsflokksins, undir hályttakinum, sum sett var upp fyrri at verja røðararnar fyrri ógílga regninum leygardagin

útoyggjin ikki so lokkandi fyrri øll.

Men útoyggjin hevur nógv at bjóða, sum høvudsstaðurin ikki hevur. Náttúruupplivislini, fríðurin og samfelagið, har fólk ikki renna kapp við tíðina, er sjálvsagt nakað, sum kann tiltala fólk.

Hugburðurin er ímóti spjaðing

Fyri nøkrum árum síðani, var tankin frammi um at flyta Sjónværpsstovnin inn í Eysturoyanna. Hetta skuldi ikki verið nakar trupuleiki, tí ferðasambandið millum Eysturoyanna og Havnina er gott, og tekniskt kann eitt sjónværpshús eins væl vera í Eysturoy, sum í Streymoy.

Men uppskotið fekk harða mótsøðu, og bleiv ikki gjørt til veruleika.

Tað er ikki bara ein spurningur um, hvat letur seg gera tekniskt. — Tað er eisini ein spurningur um hugburð.

Telefonverkið hevur eina tænaustu, sum kallast »Nummarkall«. Har kanst tú spyrja um telefonnummarið hjá onkrum, sum tú skalt ringja til. Men fyrri tann sum ringir, kann tað gera tað sama, hvar í landinum, tann sum svarar, situr. Men hann situr í Havn! — Eingin veit hví, men tað er sum um hann eigur at sita har.

Hóast tann nýggja tøkningur útjaðarøkinum nýggjar møguleikar, so skal útjaðarin ikki rokna við, at fáa nakra gávu á hesum øki. Tað nyttar ikki at sita og bíða eftir, at okkurt skal koma. Tað kemur ikki, fyrr enn fólk úr útjaðaranum krevur tað — og kanska held-

ur ikki tá.

Tekniskt ber tað til, men hugburðurin er ímóti tí.

Cost-benefit kanningar

Vit kunnu skjótt verða samd um, at hóast tað, samart cost-benefitkanningum ikki sær út til at vera lønandi at halda lív í útjaðaranum, so er tað kortini mentanarliga skeivt at lata smáu bygda-samfeløgini doyggja út. Tað vil vera ein stórur missur fyrri Føroyar.

Pengar eru ikki alt, og hóast tað hevur verið bilgari, um allir føroyingar búiðu á einum stað, so munnu to tey fægstu halda ta loysnina vera ta røttu.

Tá tosað verður um framtíðar vinnumøguleikar fyrri útjaðarókið, verða ofta tveir møguleikar nevndir. Annar er landbúnaður og hin er ferðavinnu. Báðir hesir møguleikarnir eru áhuga-verdir, men eru samstundis eisini avmarkaðir.

Men hóast tað, at seta nýggjar vinnur í gongd á einum fjarskotnum plássi, kann vera bæði tungt og trupult, so er tað ikki ómøguligt, og tað er rætt at royna tað — ella sum sagt verður í sanginum:

Spyr aldri um, hvat tey flestu halda! Mót rætt og sanning má einki valda. Tað ræður lítið um tungt og lætt, Tað ræður meira um rangt og rætt.

Føroyskar myndir

Fyri stuttari tíð síðani frættist, at Postverk Føroyar, enn eina ferð hevur fingið eina viðurkenning fyrri føroysk fríðmerki. — Hví tað? Kunnu vit spyrja. — Eru frímerki ikki bert smár, sjálvklístri-andi pappírslepar? — Eru tey ikki eitt amboð, ið nýtir at gjalda postsendingar við? — Jú, tað eru tey. Men tað sum ger tey so kend, og serlig, eru myndirnar.

Og hetta kann leiða tankarnar til eitt ítökiligt uppskot, um framtíðarmøgu-

leikar í útjaðarøkinum:

Eg varð eina ferð spurður av einum útlenskum politíkara, hvat vit í Føroyum, gjørdur við føroysku ullina? Eg svaraði honum, at ullin varð lítið brúkt, og at partur av henni bleiv brendur. Hetta fekk hann at spyrja, um tað ikki hevði verið eitt hugskot, at veva veggjateppir úr føroyskari ull, til útlutning? Myndaevnini helt hann kundi hóskaði vera listaverk eftir okkara mongu listafólki.

Soleiðis kundu fólk í Mykinesi, gjørt veggjateppir, sum ímyndaðu ein málning av heimskenda listamanninum Mykines, og aðrastaðni (til dómis á Fugloynni) kundi tað so verði onkur onnur myndaevni, ið hava samband við plássid her.

Um útlenski keyparin fær at vita, at vørar, sum hann heldur í hondini, er framleidd á eina føroyskari oyggj, burtur úr ull av seyði, sum hevur gingið á somu oyggj, og at listamaðurin hevur samband við oynda, so er talan veruliga um eina »eksotiska« vør. — Eina vør, har prisurin ikki er altavgerandi. — Tað kann vera, at politikarin hevur rætt.

Gullheyggur

Omanfyrri Hattarvík er ein heyggur, sum sambært søgnini skal goyma gulla. Men eitt ódjór skal verja gullið, so ikki er lætt at koma til tað.

Kanska eru fólk og náttúra ein stórri gripur enn gullið í Gullheyggi. Men ódjörini, sum skulu basast á vegnum eru mong. Tey kunnu vera torfór at vinna á, men tey vera bara yvirvinnin av teimum, sum tora at herja á tey.

Eg skal enda við at siga: Sagt verður, at hann ið siktir høgt, skjútur eisini høgt. Tí er umráðandi, at tað siktandi málið hjá útjaðaranum ikki einans er at yvirleva, men at bloma.

Hóast líkindini ikki vóru av teimum bestu, so var heilt fitt av fólk komið saman í Fugloy leygardagin